

Lärdomar av världskrisen

Referat av debatt i ABF-huset 2 september 2009.

Medverkande: Ekonomen och författaren Sandro Scocco samt Lena Westerlund, chefsekonom på LO. Samtalsledare: Carl Tham

Samtalet koncentrerades omkring följderna av den ekonomiska världskris som nu håller på att plana ut men vars effekter på ekonomi, arbetsmarknad och välstånd kommer att pågå länge än. BNP väntas sjunka med 4-5 procent det närmaste året och arbetslösheten fördubblas till upp emot 10 procent, åtminstone i vissa utsatta branscher, särskilt inom tillverkningsindustrin. För, som det sas i debatten, det som pågår är framför allt en industrikras, där den minskade exporten slår hårt, för att inte säga slår ut, delar av svensk industri. Det är till sakada för hela samhällsutvecklingen eftersom det är inom denna sektor som den tekniska utvecklingen drivs framåt och det är genom teknisk innovation och kvalitet som Sverige kan hävda sig internationellt.

Sandro Scocco liknade reaktionerna vid krisen vid vad som sker när en bil råkar i brand i hög fart: man försöker ta sig ur vraket så fort det bara går. Men mera intressant än de akuta åtgärder, som liknelsen syftade på, är de åtgärder som borde vidtas så att vi inte kommer i samma situation på nytt, framhöll han. Han menade att krisen har strukturella orsaker som man måste försöka förstå för att kunna förhindra en upprepning; världsekonomin har ju varit i kris ungefär vart tionde år sedan vi fick flytande växelkurser 1970 och så bör det förstås inte fortsätta, ansåg han.

Krisens grundorsak är att samhällets tillgångar, dvs fastigheter och aktier, har sjunkit i värde. Frågan är vad detta beror på och hur det kan undvikas, fortsatte Scocco.

Skälet är, menade han divergensen, eller skillnaden, mellan de så kallade tillgångspriserna och tillväxten, dvs värdet på aktier och hus har vuxit mycket snabbare än tillväxten och det har de gjort genom en cirkus av köp och sälj där värdepapper för varje transaktion har blivit allt dyrare, köpts upp och ersatts av andra papper etc tills man tappat ursprungsvaran helt ur sikte och bara i själva verket handlat med fiktiva värden.

Det förstår vem som helst, menade Scocco, att ett hus inte kan öka i värde med 100 000 per år hur länge som helst. Till slut upptäcker folk att täckning saknas för prisstegringarna och då börjar priserna i stället falla. Och snart gäller det inte bara värdepappren utan fallet får, som han sade, kraftiga realekonomiska konsekvenser. Det är dessa konsekvenser som vi under det kommande året att få se på allvar. Och här har förstås bankerna ett stort ansvar eftersom de förstärker svängningarna genom att låna ut för mycket under goda tider och dra åt för snabbt när konjunkturen vänder.

Att köpfesten kunde pågå så länge som den faktiskt gjorde beror på att den finansierats genom lån från Mellanöstern och Kina till USA; i Kina, påpekade Scocco, har man f.ö. behållit en fast växelkurs, vilket är möjligt för ett land som är lika stort som hela den industrialiserade världen tillsammans. Men han ansåg att vi ändå inte skulle engagera oss för hårt i Kina utan försöka lösa våra egna problem först innan vi börjar fundera på hur de kommer att gå i längden. Han ansåg också att det var för tidigt att räkna ut dollarn, som någon föreslog under den efterföljande debatten. USA är fortfarande det mest utvecklade och innovativa landet i världen, vad som kommer att ske är det för tidigt att sja om. Men han påpekade samtidigt det skamliga i att det är den fattiga världen som har finansierat Västerlandets hejdlösa överkonsumtion. Och han talade också utförligt om den så kallade "tillgångsaktiva gruppen" i samhället, cirka 10 procent av befolkningen – varav den högst placerade procenten utmärker sig särskilt – som berikat sig gränslöst medan det var möjligt och sedan skickat pengarna till de så kallade skatteparadiserna – förhoppningsvis kommer dessa nu att förbjudas sedan en lista på skattesmitarna publicerats genom en hemlig cd som ställdes till EU:s förfogande av en smart "förrädare". Mot god betalning.

Men nu är det alltså slut på festen och för att det inte ska börja om igen måste enligt Scocco följande åtgärder vidtas:

Reglering eller åtminstone uppstramning av kreditmarknaden

Balanserad inkomstutveckling, det gäller inte minst den sk "tillgångsaktiva gruppen"

Dämpning av svängningarna på fastighetsmarknaden bland annat genom återinförd fastighetsskatt.

Ökade betalningskrav vid bankernas utlåning vid husköp o dyl. Endast 60 procent får lånas mot tidigare 90 procent.

Hans krav översattes av samtalsledaren Carl Tham till 1) riv av de rika pengarna, 2) effektiva kontryckiska åtgärder och 3) internationell valutareglering. Tham ville också se en minskning av hela finanssektorn med t ex 30 procent, ett förslag som framförts av Nobelpristagaren Tobin i England. Krav på en årliga avkastning på 20 procent inom verkstadsföretag var orimligt och en av orsakerna till finanssektorns elephantiasis.

Därpå gick ordet till LO-ekonomen Lena Westerlund som inledde med att varna för 5 % fall av BNP nästa år och en ökning av antalet arbetslösa med 320 000 personer. Sysselsättningsgraden i Sverige skulle därmed sjunka från 80 till 70 procent, ett verkligt hot mot välfärden. Den aktuella uppgången betraktade hon ännu som osäker och hon trodde inte att sk självreglering räckte för att rädda ekonomierna varken här hemma eller, ännu mindre, i länder som Estland, Lettland och Litauen. De länderna har de svenska bankerna plundrat genom sina lättsinniga lån, men de skulle inte tillåtas gå under, menade Lena Westerlund. De skulle räddas genom världssamfundet, visserligen genom hemska åtstramningar, nedlagda skolor och underminerade sjukhus, men ändå.

Lena Westerlund var skeptisk till permitteringar för att motverka arbetslösheten i Sverige utan förespråkade hellre generös a-kassa så att folk kunde övervintra och även, till sin egen förvåning, utbildningspengar till företagen för att hjälpa folk att förkovra sig i väntan på konjunkturuppgång och förnyad orderingång. Hon underströk på nytt faran i de skyhöga kostnaderna, som var förknippade med ökad arbetslöshet: "en 55-åring som blir arbetslös idag riskerar att aldrig komma igen på arbetsmarknaden". I stället för att bidra till samhällskostnaderna genom sina skatter blir en sådan person mot sin vilja en som tär på resurserna. Hon anklagade regeringen för passivitet och underströk att de svenska finanserna är goda (bara 4 proents undeskott) och att det mycket väl finns pengar till både a-kassa och andra stödåtgärder som kan mildra krisen. Jobbskatteavdraget trodde hon inte på för Sveriges del, där inkomstfördelningen trots allt är jämförelsevis ganska jämn. Vår konsumtion kommer inte att öka nämnvärt pga av jobbskatteavdraget och stimulansen att söka jobb kan man kanske bortse från när det faktiskt inte finns några jobb, hur gärna man än vill jobba.

Under den efterföljande debatten gav Scocco USA rätt när de efterlyser en mera expansiv politik i Europa. Vi har stimulerat för lite, vi borde kunna hjälpa till mer. Euron har inte tagit över trots dollarns försvagning – ett tecken på Europas försiktiga politik.

Kerstin Vinterhed